

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, МЕТОДИКА

УДК 37.013:2 – 722

*Ірина Цебрій,
м. Полтава*

УНІФІКАЦІЯ ОСВІТИ ТА МУЗИЧНА РЕФОРМА В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПАПИ ГРИГОРІЯ I ВЕЛИКОГО

Матеріали статті знайомлять із уніфікацією освіти та музичною реформою найвизначнішого педагога рубежу VI-VII століть папи Григорія I Великого, зі змістом його перетворювальної педагогіки та її місцем в еволюції становлення західноєвропейської освіти. Зазначається, що музична реформа папи спрямована на уніфікацію європейської мови; упорядкування християнського богослужіння; визначення основ викладання хорového співу в церковно-монастирських школах; розробку певних музично-педагогічних термінів. Наголошується, що згідно з реформою в церковно-монастирських школах вивчається юриспруденція, медицина, економіка (агрономія), граматка, вилучаються філософські науки, бо Григорій Великий заперечував цінність світського знання. Автор доходить висновку про вагомий внесок Григорія I у процес консолідації західного світу; музичну реформу, що заклала основи майбутньої духовно-професійної музичної освіти.

Ключові слова: *уніфікація середньовічної освіти, інституціоналізовані засоби середньовічної педагогіки, музична педагогіка, модель освіти раннього Середньовіччя.*

Тенденція до відродження християнських цінностей у сучасному європейському суспільстві, переоцінка людьми різних поколінь морально-етичного змісту християнської педагогіки, активне обговорення можливості вивчення релігії в межах шкільної програми вимагає від істориків освіти відповіді на питання про виникнення та зміст релігійних традицій в освіті. На початковому етапі зародження християнської школи були сформовані ті ідеї, які впродовж Середньовіччя визначали

стратегію розвитку освітніх інститутів у більшості європейських країн.

Монастирсько-шкільна модель, уведена в практику Кассіодором у VI столітті, стала підсумком становлення першого етапу ранньосередньовічної європейської освіти. Проте в наступних VII-VIII століттях була доповнена обов'язковим морально-духовним компонентом, уведеним папою Григорієм I, науково-енциклопедичними підходами до структури знання Ісидора Севільського (Вестготське відродження), педагогічними ідеями Алкуїна (Флакка Альбіна, Каролінгське відродження) щодо посилення чинника духовності в освіті ченців і світської аристократії. Головною її метою було ствердження християнської ідеології, виховання глибоко віруючої людини, успішне вивчення латинської і грецької мов, пробудження інтересу до Біблії, історії, героїчного минулого своєї країни та всієї європейської спільноти.

Витокам європейської освіти з її особливою моделлю поведінки наставника присвячені праці В. Безрогова та Г. Пікова [2; 4]. Зміст педагогіки в добу раннього Середньовіччя та роль у ній унікального викладача стали предметом дослідження В. Уколової та Л. Харитонова [6; 7]. Вчені довели, що університетська модель у країнах західної Європи з'явилася вже у VII – VIII столітті, але через об'єктивні зовнішні фактори змогла ствердитися лише в середині XI століття. Оскільки в світовій педагогіці XX – початку XXI століття християнський лідер і його виховна модель розглядалися як одне ціле, автор статті ставить за *мету* відтворити процес уніфікації освіти папою Григорієм I Великим та його музичну реформу, які стали відправною точкою в зародженні аскетично-християнського напрямку в освіті.

Гранично-аскетична система, витоки якої ведуть до перших християнських монастирів, у класичному вигляді представлена діяльністю найвизначнішого реформатора кінця VI – початку VII століття папи Григорія I Великого, канонізованого після смерті східною і західною церквами. Відповідно до освітньої системи зі шкільної програми мали зникнути ті складові античного знання, що не збігалися з основами християнської віри і християнського світогляду, а саме: класична антична філософія та риторика грецького типу.

Модель освіти Григорія I, на думку Б. Аппеля, є сукупністю пізнавальних принципів і засобів відображення політичної реальності його часу, що визначили логіку організації знань, модель теоретико-практичного бачення прогресивними діями церкви культурно-освітніх явищ [1, с. 42]. Її високо підносив у своїй праці «Догматичне богослов'я» і вважав еталоном духовності й моральності російський теолог П. М. Терновський [9, арк. 153-154].

Спілкуючись із європейськими королями поширеною на той час варварською латиною («вувльгатою»), Григорій доходить висновку, що залежна в духовному сенсі від Риму Європа має виробити для спілкування єдину уніфіковану мову. Латина Григорія (на відміну від Кассіодора) була далека від досконалості, бо ще до його народження населення Риму варваризувалося. До класичної латинської мови «ромейв» потрапило багато германізованих слів. Григорій розумів, що виробити єдину європейську мову можна лише шляхом поширення впливу Римської церкви. Тому він намагався розібратися в європейських мовних проблемах і сам здійснив *серйозні поетичні спроби* у створенні уніфікованої книги богослужінь (майбутнього «Антифонарію»), обов'язкової для західного світу. Отже, коли йдеться про музичну реформу папи, завжди маємо пам'ятати, що, насамперед, це була реформа, спрямована на *уніфікацію європейської мови* як в усній, так і в писемній традиції [3, с. 198].

Проаналізуємо *зміст шкільної реформи* папи, враховуючи той факт, що Григорій не був прихильником світського знання. Звертаючись до Дезидерія, єпископа В'єнна (Франція), він писав: «До вух дійшло таке, що ми й вимовити не можемо без сорому, ніби твоє Братство має (тобто, ти маєш) звичку роз'яснювати грецьку граматику окремим особам, які не мають відношення до церкви. Справа ця виявляється нам настільки непотрібною і негожою, що почуття, які ми висловили колись, перетворилися на стогін і скорботу, тому що не можна вустами однієї людини віддавати хвалу і Христу, і Юпітеру... Зважаючи на те, що в тому дорікають священику, потрібно тобі точно і правдиво дізнатися, чи воістину це було так, чи ні?» [3, с. 183].

Що має на увазі Григорій, коли так дорікає Дезидерію? По-перше, освіченими й навченими граматиці мають бути лише церковники; по-друге, не слід тлумачити граматику з позицій «вченої Античності» навіть духовній братії; по-третє, знання необхідні церковникам, щоб бути красномовними й переконливими у проповідях, здійснювати обряди богослужінь і передавати наступним поколінням основи церковного знання.

Стиль написання листів одних духовних осіб до інших, розроблений свого часу Григорієм I, став поширеним у європейській релігійній літературі наступного тисячоліття. Його зразки зустрічаємо і в другій половині XIX століття в листуванні монастирської братії [9, арк. 2].

На сьогодні відомі дві книги, які підтверджують здійснення папою музично-релігійної та шкільної реформи – це «Настанови пастирям» (або «Пастирський статут») та «Атифонарій».

Музично-освітня релігійна реформа настільки глибоко ввійшла в життя, що й досі в сучасних католицьких соборах і церквах Франції звучать григоріанські хорали VII століття. Чому папа наполегливо взявся за здійснення музично-освітньої реформи? Відповідь на це питання знаходимо в його творах.

Перша реформа християнської літургії здійснена ще в IV столітті єпископом міста Мілану Амвросієм. Блискучий поет, музикант і проповідник, Амвросій підніс обряд богослужіння на високий рівень професійної майстерності, уніфікувавши його класичною латиною, високим поетичним словом, прибравши з літургії примітивне псалмодіювання. Проте з часів першої реформи, проведеної Амвросієм Медіоланським за два століття до понтифікату Григорія Великого, розповсюдження канонізованої музики в церквах із різним етнічним складом призвело до появи в ній великої кількості спотворень і відхилень. Суттєво змінилася, як зазначено вище, й сама мова. У кожній церкві звучав свій варіант варваризованої латини. Категоричне неприйняття такого стану в церковній музиці змусило папу Григорія здійснити реформу.

Григорій I був людиною глибоко віруючою і завжди тяжів до усамітненого монастирського життя, але доля розпорядилася інакше. Під тягарем великої і важкої роботи папа, як це засвідчують його твори, шкодував за своїм чернецьким життям,

болісно переживаючи конфлікт «життя діяльного» і «життя споглядального»: «Тепер душа моя сумує, бо неприємності у справах, які мене обтяжують, викликають спогади про колишнє моє монастирське життя... коли вона вміла долати усі прикросці, підніматися над усім скороминущим, тому що думка її була постійно спрямована до небесного... А тепер, за обов'язком понтифіка, я маю займатися справами мирськими й ... оскверняти свою душу тягарем земних турбот». В іншому місці папа образно передає свій настрій: *«Я хотів би з Марією сидіти біля ніг Господа, слухати слова вуст Його, а мені з Марфою-ключницею доводиться займатися зовнішніми справами й п'юватися про освіту ченців та ще багато про що»* [3, с. 182].

Отже, втілюючи в життя нову ідею християнського співу, Григорій свято вірив: коли тисячі віруючих водночас звертаються до Бога однією мовою (в даному випадку, латиною) і мовою однієї музики (меси), то церковна молитва дійсно може бути почута Богом. У такий спосіб церква допоможе парафіянам звільнитися від гріхів, досягти Прощення та Спасіння.

Розвиваючи тезу Августина про те, що немає спасіння поза церквою, Григорій Великий стверджував, що немає прощення без звернення до Бога єдиною мовою меси – музично-поетичною мовою, створеною раз і назавжди. Він не хотів миритися з верховенством константинопольського патріарха і налаштував проти нього антиохійського та олександрійського єпископів [6, с. 179]. Так починалася боротьба між Східною і Західною церквами за духовне домінування в християнському світі. Григорій, цитуючи святого Августина в зверненні до імператора, вказував, що земна влада є служницею небесної, а християнська держава повинна стати ідеальним прототипом єдиного царства Божого на землі. Таким чином, він претендував на втілення в християнському світі принципу єдності з верховною владою у Ватикані. Папа постійно підкреслював аскетичний стиль свого життя і чернецько-апостольську спрямованість західної церкви. Він уважав себе спадкоємцем апостола Петра з усіма його повноваженнями у владі світській і духовній. Григорій називав себе «рабом рабів Божих», не без умислу протиставляючи цей титул «вселенському» титулу константинопольського патріарха.

Суто людські та релігійні позиції папи висловлені у наступному листі. Бажаючи зробити приємне Григорію, Євлогій звернувся до нього як до «вселенського папи», бо цей титул часто застосовували до попереднього римського єпископа, але Григорій заперечував: «Я прошу тебе, щоб ніколи я не чув цього слова, тому що я знаю, хто ти й хто я. За становищем – ти мій брат, за віком – мій батько. Тому не мені тобі наказувати, я лише намагався вказати на те, що вважаю бажаним... Я сказав, щоб ти не вживав такого титулу (тобто, «всесвітній єпископ»), коли пишеш до мене чи до кого-небудь іншого. Та тепер у своєму останньому листі ти, незважаючи на мою заборону, знову звернувся до мене з гордим титулом універсального (всесвітнього) папи. Я прошу твою Святість, яку так люблю, більше цього не робити... Я не вважаю для себе за честь нічого, що позбавляє моїх братів належної їм гідності. Честь моя є честю Всесвітньої церкви, честь моя – об'єднана сила моїх братів. Лише тоді я істинно вшанований, коли ніхто не втрачає честі, справедливо йому приналежної. Та якщо твоя Святість іменує мене універсальним (всесвітнім) папою, то ти заперечуєш, хто сам ти є і що ти приписуєш мені. Заборони таке Боже! І нехай будуть далекими від нас титули, які породжують людську гординю й принижують справжню любов» [3, с. 24].

Григорій був талановитим музикантом і музичним теоретиком, який поступався Амвросію лише за музичною освітою. Він систематизував усе, що було написано до нього у власній книзі «Антифонарій» (те, що звучить у відповідь). Створення «Антифонарію» завершило діяльність Західної римської церкви з упорядкування християнського богослужіння та викладання основ хорového співу в церковно-монастирських школах. Музичні частини мес, що віднині звучали в західних церквах, стали називатися *григоріанським співом*.

До Григорія I меси (музичні частини богослужіння), окрім урочистих амвросіанських гімнів, не мали чіткої структури. За римською традицією та свідченням сучасників Григорія, саме він поділив меси на два види: високі святкові та повсякденні. Меси після його ревізії почали складатися з ординарію (частини тексту і музики, що повторювалася щодня) та пропрію (музично-поетичної частини, яка змінювалася залежно від пори року, свята

чи дня тижня). Порядок богослужіння і мес фіксувалися в «Антифонарії», що поступово ставав обов'язковим для всіх церков.

Упорядкувавши структуру меси, Григорій Великий береться за структурування всього добового богослужіння. Він поділяє добову службу на месу й офіцій (лат. *offizium*, буквально – служба). До офіція належали всі частини офіційного богослужіння, окрім текстів і музики самої меси.

Що ж саме являв собою григоріанський спів? За своїм складом він не однорідний. Тут поєдналися найпростіші псалмодіювання (речитативні фрагменти на одному звукові); мелодійно-урочисті фрагменти амвросіанського співу; мелізматично-візерунчаті частини, введені вже безпосередньо Григорієм. Слід зазначити, що на сьогоднішні теоретики музичного мистецтва класифікують григоріанський хорал як *текстуально-музичну монодійну форму*, де домінує слово й текст, а не активні темпо-ритми, характерні для пізніших часів. Проте григоріанський хорал був унікальним.

Як музичний теоретик, Григорій також розробив певні *музично-педагогічні терміни*. В його книзі всі твори були одноголосними та поділялися на різні види. Серед них ми вирізняємо такі: 1) *сіллабічний спів*, де на один склад тексту припадає один-два музичних звуки; 2) *невматичний спів* – три-п'ять звуків на один склад тексту; 3) *мелізматичний спів* – необмежена кількість звуків на один склад слова [1, с. 38].

Під час меси здійснювалася перекличка між двома хорами – професійним і групою парафіян (кліром). Саме це й утілювало на практиці принцип *антифону*: партія одного хору звучала у відповідь іншому. Іноді в такій перекличці хорів брали участь і солісти (*респonsorний спів* перекличка солістів із хором — у григоріанському хоралі) [9, арк. 37-38].

Безумовно, після проведення такої реформи, музична підготовка духовенства потребувала якісних змін. Тому музичні здібності стали одним із головних критеріїв при відборі учнів до церковно-монастирських шкіл, а трактат «Настанови в музиці» Северина Боеція відтепер став настільною книгою для багатьох поколінь. За цим твором Григорій досліджував і акустичні можливості чоловічого голосу в умовах куполу римських храмів.

З усіх праць свого далекого родича папа найвище цінив саме цей трактат [9, арк. 2-3]. В історії С. Боецій залишився теоретиком музики, а Григорій I – реформатором-практиком і талановитим композитором, рівних якому в ті часи не було в західному релігійному світі [1, с. 19].

У підготовці церковних хористів папа налаштовував своїх пастирів на словесний *метод пояснення музичного тексту та особистий показ*. Нотного стану, нотації певного зразка на той час ще не існувало, тож «Антифонарій» є книгою, яка містить уніфіковані поетичні тексти богослужінь, хоча більшість із них мають літерні позначки нот (а-ля, b-сі, с-до, d-ре, е-мі, f-фа, g-соль). Більшість мелодій хористи знали напам'ять і передавали іншим. Григорій особисто сам не навчав хористів співати, бо мав слабкий голос, а лише контролював пастирів у процесі навчання хоровому співу та надавав поради [1, с. 21].

Для досягнення кінцевої мети звучання та призначення хору Григорій пропонував уже відомий *метод музичної риторики*. Відповідно до традицій загальної риторики, в музичній риторичі процес навчання поділявся на п'ять частин: 1) винайдення матеріалу (*inventio*); 2) розміщення матеріалу (*dispositio*); 3) розробка матеріалу (*elaboratio*); 4) прикраси (*decoratio*) або виразне словосполучення (*elocutio*); 5) вимова (*pronuntiatio actio*) або виконання (*executio*). За часів Григорія Великого перші чотири частини були умовними, бо належали до компетенції автора музичного твору, його композиційного задуму, а остання (вимова, *pronuntiatio actio*) була відкрита для навчання. Тут папа багато в чому наслідує Кассіодора та його риторичні методи. До речі, підтверджуючи думки великого сенатора, Григорій також уважав, що музика – це дисципліна, яка охоплює всі прояви нашого буття від часів Божого Творіння, а весь світ є одним великим музичним інструментом [9, арк. 139].

Часи були важкими та саме завдяки хаосу, що панував тоді, вони відкривали перед талановитим громадським діячем і християнським просвітителем широкі можливості для втілення задумів. Григорій уважно слідкував за тим, щоб «Антифонарій» став єдиною богослужбовою книгою в усій Європі, яка визнавала духовний протекторат Риму. Візьмемо за приклад лист до Каллініка, екзарха Італії, якому Григорій дорікає за недотримання

розділу «Антифонарію» на день святого Петра. Такий випадок не поодинокий, що свідчить про обізнаність Григорія щодо стану церковних справ поза Ватиканом.

Григоріанський спів, що народився в Римі наприкінці VII століття, швидко поширився на територіях Англії, Франції та Німеччини, де панував до XI-го століття. Уніфікація монастирсько-церковної шкільної освіти виявилася для Італії тих часів набагато складнішою проблемою. Григорій, з одного боку, категорично заперечував цінність світського (а тим більше античного) знання; з іншого – бажав на всіх провідних світських посадах Риму бачити винятково своїх кліриків. Саме в цьому й полягала основна суперечність [7, с. 364].

Незважаючи на те, що музичний супровід літургії у Східній церкві в епоху раннього Середньовіччя розвивався за своїми законами, музична реформа папи Григорія I мала значний вплив на форму музичних частин у творчості візантійських, а пізніше й слов'янських композиторів [8, арк. 4-5].

Стверджуючись на позиціях теорії *папацезаризму* (злиття духовної та світської влади, де перевага віддається духовній), Григорій мав себе оточити винятково освіченими людьми, які вільно орієнтувалися в політичних, економічних правових та інших питаннях. Проте нелегко було підготувати таких священників за умови заперечення папою основ античного знання.

У липні 595 р. під головуванням Григорія Великого відбувся великий помісний Собор Римської церкви, на якому були прийняті документи щодо церковної дисципліни й богослужіння. Так, за реформою чернецтва регламентувалася можливість звільнення монастирів із-під контролю місцевого єпископа; збільшився термін послушництва до двох років, ченцям дозволялося апелювати до папи у складних питаннях, вік вступу на абатську кафедру збільшувався до шістдесяти [6, с. 199].

Згідно з *монастирсько-шкільною реформою* Григорія I в церковно-монастирських школах клірики й ченці вивчали *юриспруденцію, медицину, економіку (агрономію)*, а починали навчання з *граматики* (див. таблицю 1). У виборі дисциплін відчувався вплив «Настанов» Кассіодора. Зазначимо, що жодної з філософських наук за пізньоримським зразком тут не викладали і

не дозволяли навіть згадувати імен римських язичницьких філософів.

Чи маємо ми право вважати Григорія Великого педагогом-практиком і вихователем, якщо він жодного дня не викладав у церковній школі й не мав індивідуальних занять із учнями? Однозначно, так. Григорій був талановитим *викладачем-лектором і вихователем вищого кліру*, для якого він спеціально розробив кілька циклів лекцій і системно читав їх винятково для єпископів. Найвідоміші з цих циклів – «Моральні коментарі на книгу Йова» (35 читань) та «Моральні коментарі на книгу Іезекіля», «Бесіди на Євангелія». Таким чином, він був лектором вищого гатунку і навчав найвищих за саном учителів.

Таблиця 1

Обов'язкові дисципліни, за шкільною реформою Григорія I Великого

Обов'язкові дисципліни для ченців	музика	↑
	медичина	
	канонічне право	
	агрономія	
	римська граматика	

Отже, освіта, римське право, музичне мистецтво, агрономія, чернецтво, папство і частково медицина зобов'язані в досить значній мірі своїм довгим середньовічним життям Григорію I Великому. Діячі VI–VII століть, хоча в чомусь і поступалися своїм попередникам, значно перевершували за обсягом своїх здобутків церковних лідерів наступних чотирьох століть, і саме тому вдалося створити ті установи, які зрештою дозволили духовно підкорити варварів. Зазначимо, що особистий внесок Григорія в процес консолідації західного світу надзвичайно вагомий. Окрім того, що він визначив майбутні шляхи розвитку католицької церкви, йому вдалося законсервувати й зберегти до сьогодення майже класичну мову пізньоантичного світу та надати їй якості «універсалу» для спілкування всієї освіченої Європи. Музична ж реформа Григорія не лише уніфікувала

обряди західної церкви, а й заклала основи майбутньої духовно-професійної музичної освіти.

Список використаної літератури

1. Аппель Б. Нотация полифонической музыки (900-1600) / Бернхард Аппель // Искусство нотации. – М. : Искусство, 1973. – С. 18–43.
2. Безрогов В. Г. Педагогика Средневековья // Антология педагогической мысли христианского Средневековья / В. Г. Безрогов, О. И. Варьяш. – М. : Евразия, 1994. – Т. 1. – С. 11–28.
3. Григорий Двоеслов. Пастырское правило. Моральные беседы на книгу Иова / [сост. Л. А. Харитонов]. – М. : Евразия, 2006. – 306 с.
4. Пиков Г. Г. Реновационная педагогика Каролингского Возрождения и педагогические идеи Алкуина / История и социология культуры / Геннадий Геннадиевич Пиков. – Вып. 1. История и социология образования. – Новосибирск : НГУ, 2000. – С. 32–81.
5. Уколова В. И. Григорий Великий и школьная реформа начала VIII века // Средние века / Виктория Ивановна Уколова. – М. : Наука, 1985. – Вып. 48. – С. 27–37.
6. Уколова В. И. Античное наследие и культура раннего средневековья (конец V – начало VI века) / Виктория Ивановна Уколова. – М. : Наука, 1989. – 381 с.
7. Харитонов Л. А. Папа Григорий Великий / Л. А. Харитонов. // Харитонов Л. А. Исидор Сивильский: драма в шести экзосасх. — М. : Евразия, 2006. – С. 354-461.
8. РГБ, ф. 304.1., оп. 1., д. 22. Кондак Борису и Глебу на 2 мая. Ненотированные рукописи конца XIV в. л. 5.
9. РГАЛИ, ф. 1345, оп. 1, ед. хр. 529. Терновский Петр Матвеевич. Догматическое богословие. О книгах Святого Писания. Лекции. Антифонарий Григория Великого. Писарская копия. 1831. 205 л.

Ирина Цебрик

УНИФИКАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ И МУЗЫКАЛЬНАЯ РЕФОРМА В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПАПЫ ГРИГОРИЯ I ВЕЛИКОГО

Материалы статьи знакомят с унификацией образования и музыкальной реформой величайшего педагога рубежа VI-VII столетий папы Григория I Великого, с содержанием его преобразующей педагогики и её месте в эволюции западноевропейского образования. Автор подчеркивает, что музыкальная реформа папы направлена на унификацию европейского языка; на упорядочивание христианского богослужения; определение основ преподавания хорового пения в церковно-монастырских школах; разработку отдельных музыкально-педагогических терминов. Акцентируется, что в соответствии с реформой в церковно-монастырских школах начали изучаться юриспруденция, медицина, экономика (агрономия), грамматика, исключаются философские науки, потому что Григорий Великий не признавал ценности светского знания. Автор приходит к выводу о значительном вкладе Григория I в процесс консолидации западного мира; определении им путей развития католической церкви; сохранении до сегодняшнего дня классического языка позднеантичного мира и возведения его в статус «универсального» для общения всей

образованной Европы; музыкальной реформе, заложившей основы будущего духовно-профессионального музыкального образования.

Ключевые слова: унификация средневекового образования, институционализированные средства средневековой педагогики, музыкальная педагогика, модель образования раннего Средневековья.

Iryna Tsebriy

EDUCATIONAL MODEL AND EDUCATIONAL PRINCIPLES OF POPE GREGORY THE GREAT

A prominent figure of the Western Church, Gregory and managed to make a timely musical reform that unified the poetry and music of the Mass for the Christian West. It is divided into ordinary and mass celebrations, introduced antiphonal singing and responsory, opened the first specialized school trains professional singers , wrote the famous work «Antyfonariy» which today are in the churches of France. In addition to the musical reforms Pope Gregory I the Great reorganized school knowledge. He chose a science Terence Varro only Tayou is necessary to know the monks for government. Because of his high school studied grammar, Roman law and medicine.

Pope Gregory was the first politician. Under conditions of constant wars and attacks of the barbarians, he managed to establish peace throughout his pontificate. He corresponded with the barbarian kings and queens; he prepared them to accept Christianity calls for diplomatic relations, so its contribution can not be overestimated.

Keywords: unification of medieval education, , institutionalized means medieval pedagogy, music education, education model of the early Middle Ages.

Одержано 12.06.2013 р.